

A ZÖLDSÉGTERMESZTÉS FEJLESZTÉSE HEVES MEGYÉBEN*

KORÓDI LÁSZLÓ

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Egyetem, Budapest

Heves megye zöldségtermesztése nagy hagyományokkal, patinás múlttal rendelkezik. Ebben a múltban a dinnye játszott a főszerepet, de nemcsak a megyében, hanem országos szinten is. Kétségtelen, hogy a dinnyetermesztés ilyen magas színvonalának kialakításában a hevesei „dinnyések” nagy szakmai tudásának, hosszú időn át felhalmozott tapasztalatainak is kimagasló jelentősége volt, de az objektív körülmények, természeti és közgazdasági adottságok is nagymértékben közrejátszottak. Ezért volt lehetséges, hogy amikor a dinnyetermesztés ismert okok miatt csökkenni kezdett, új zöldségfajok termesztése is elterjedt és eredményesnek mutatkozott. Különösen a konzervipari zöldségek, a paradicsom, az uborka és a zöldborsó termesztése lendült fel akkor, amikor a Hatvani Konzervgyár megkezdte működését (1936). Sokat termelt a megye ebben az időben a piac számára a dinnyén kívül is, és a termelés fellendülésében nagy szerepe volt a budapesti piac közelségének és annak, hogy a konzervipar a termelés jövedelmezőségének fokozása érdekében támogatta a korai zöldségtermesztést is.

Megítélésem szerint akkor, amikor a megye zöldségtermesztésének jövőjét, fejlesztési lehetőségeit kutatjuk, célszerű megvizsgálni azokat az objektív tényezőket, amelyek a táj fent vázolt zöldségtermesztését kialakították.

Előljáróban meg kívánom jegyezni, úgy látjuk, hogy a jövőben a természeti tényezők nagyobb súllyal esnek majd latba, mint a közgazdaságiak. Az általános műszaki fejlődés ugyanis a közlekedés (utak és szállítóeszközök) terén is megmutatkozott, s a piacoktól való távolság szerepe csökkent.

Így növelhetők a szállítási távolságok, a szállítási költséghányad növelése nélkül is. A szállítási gyorsaság fokozása és a hűtőkamionok elterjedése a minőség megóvását nagyobb távolságokra biztosítja. Minél nagyobb az áru értéke (pl. korai vagy hajtattott árué), annál jobban elviseli a hosszú szállítás költségeit; a koraiét tehát inkább, mint a konzervgyáriét.

Fokozódó szerep jut a zöldségtermelés elhelyezkedésében a talajoknak. Ma már nem tekintjük különös előnynek azt, hogy a zöldségtermelés kézi munkagényes és nagyobb az eltartóképesége, mint a szántóföldi növényeké. Isme-

* Előadás a Heves megyei Akadémiai Kertészeti Napon. Eger, 1973. június 15.

retes, hogy az első világháború előtti és utáni időkben a gyenge minőségű talajokon a kertészeti termesztés kialakulásában a kisbirtokos területeken ennek a körülménynek volt fontos szerepe. A kertészeti növények a gyenge homoktalajokon is nagyobb bruttó bevételt biztosítottak a család részére, mintha gabonát vagy takarmánynövényeket termesztettek volna rajtuk. A második világháború után ez a szemlélet még sokáig befolyásolta a szakembereket is a kertészeti termelés elhelyezésében, és alig egy évtizede annak, hogy a helyes közgazdasági szemlélet érvényesül. A zöldségtermelés és különösen a konzervipari, fokozatosan átvándorol a jobb minőségű talajokra, mert ma már a földtulajdon korlátozó szerepe kevésbé hat.

A természeti adottságok közül a csekély országos eltérések miatt az éghajlat jelentősége elsősorban a korai termesztésben jön számításba. E tekintetben a megye — sajnos — nem jár az élen. Az átlaghőmérsékletek az országos átlagéval mutatnak hasonlóságot, csupán a tavaszi talaj-felmelegedés következik be valamivel előbb, mint az ország középső részein, s ez feltehetően a Mátra védő hatásának tulajdonítható azzal együtt, hogy nem túl gyakoriak a kései fagyok sem.

Nincs különösen kedvező adottsága a megyének a természetes energiaforrások vonatkozásában sem. A Gagarin Hőerőmű közelében a természeti lehetőségek nem megfelelőek, s termálvíz sem áll olyan mértékben rendelkezésre, hogy erre komolyan alapozni lehetne.

Ezek figyelembevételével megállapítható, hogy a hajtásnak a megyében nem lesz olyan szerepe, mint az ország déli részein, s a szabadföldi korai termesztés költségesebb eljárásai is csak korlátozottan jöhetnek tekintetbe.

Ez korántsem jelenti azt, hogy a megyének a piaci ellátásban, korai vagy hajtattott áruval nem lehet helyi, illetve országos szerepe, csupán azt, hogy a zöldségtermesztés súlya nem erre a területre fog esni. Sőt ebben a megállapításban, a dinnye minden bizonnyal továbbra is kivétel lesz.

A közgazdasági tényezők közül a konzervgyár közelsége tehát ma is tekintetbe jön.

Ha ebben a vonatkozásban vizsgáljuk a megye adottságát, megállapíthatjuk, hogy sokkal jobb a helyzet. Igen jó minőségűek a homoktalajok, zömmel termékeny barna homokok és humuszban gazdag jó szerkezetű mezőszéki talajok is nagy területeket foglalnak el. Minden bizonnyal annak, hogy a megye termésátlagai mégis közepesek vagy annál is gyengébbek, az az oka, hogy a felhasznált műtrágya mennyisége a többi megyéhez viszonyítva rendkívül alacsony és kevés az öntözött terület. Jó gazdaságokban előfordulnak kiemelkedő átlagtermések, de csak ott, ahol szakszerűen trágyáznak.

Ismeretes, hogy a megyében az öntözési lehetőségek ma, sajnos, nem kielégítőek, a nagy termések elérésének másik feltétele tehát nem biztosított. Pedig az öntözésnek is van hagyománya a megyében — a csőkutas öntözés —, de ez nem annak a nagyüzemnek az öntözési módja, amely a gépi betakarítás

érdekében fog kialakulni. Szinte egyetlen mód az öntözés jelentős fejlesztésére a kiskörei öntözőrendszerhez való csatlakozás, amelynek lehetőségét minél előbb és minél olcsóbban meg kell teremteni. A tennivalók közül talán ez a legalapvetőbb, mert ha a jó talaj és az öntözési lehetőségek adottak, a nagy termések elérésének többi feltétele (trágyázás, fajta, ápolás stb.) már viszonylag könnyebben biztosítható.

A nagy termésekre pedig feltétlenül szükség van. Enélkül a termelés gazdaságos gépesítése elképzelhetetlen.

Ma már közismert, hogy a kombájnyszerű gépi betakarítás a legtöbb zöldségnövény, különösen a paradicsom esetében viszonylag drága gépsorokkal oldható meg. A gépsorok állandó költségei és a modern technológia sok más költsége megközelítően a betakarított *területtel* arányosak: az átlagtermés növelésével tehát szinte egyenes arányban csökken a termelési költség.

A termésátlagok növelésére tehát mindent meg kell tenni, az adott-ságok legtökéletesebb kihasználásán kívül elsősorban az öntözéssel és szakszerű trágyázással, nagy termőképességű fajtákkal, növényvédelemmel és a termesztéstechnológia egyéb eszközeivel is.

A gépek kihasználásának egy másik fontos kelléke a betakarítás kezdetének előrehozása. Ennek a követelménynek a hagyományos palántaneveléssel nem tehetünk eleget, olyan magas a korai palánták önköltsége. A fóliás palántanevelés legújabb módszerével azonban ez a feladat megoldható. A „Soroksár 70” típusú fóliásátrakra alapozott, termogenerátoros fűtéssel ellátott fóliatelepeken a palánták önköltsége a hagyományosénak mindössze a fele, harmada, így a korai (bár nem tűzdelt) palánták konzervipari termesztésre való felhasználásának lehetősége is fennáll. A helybevetésre épült FMC zárt technológiával szemben, korai palánták kiültetésével, illetve programozott palántaneveléssel a szedési időny hosszúsága megkétszerezhető. Ennek költségcsökkentő hatása üzemi szinten, kedvezményes áron vásárolt gépek esetében is nagy, népgazdasági tekintetben pedig óriási. Csak egy könnyen felmérhető összefüggésre hívjuk fel a figyelmet.

Ha kétszeresére nyújthatjuk a betakarítási időt palántaneveléssel, kezdetben feleannyi gépsorral oldható meg a gépesített betakarítás. Olyan gépesítésnél, pedig, ahol 100 ha-ra 10–15 millió forintba kerülnek a gépek, ez nagy horderejű körülmény.

Nem hagyagolható el az a tény sem, hogy palántaneveléssel a gépi betakarítás időnyének súlypontja szeptemberről augusztusra tehető át, ami a paradicsom minősége, a termelés időjárási és betegségekből eredő kockázata miatt szintén alapvető fontosságú.

A gépi betakarítás említett feltételeinek megvalósítása hosszabb időt vesz igénybe, különösen termelőszövetkezetekben, ahol a dolgozókat közvetlenebbül érinti a termelés gazdaságossága, mint az állami gazdaságokban. Nagy körütekintést igényel ezért a gépesítés ütemének és sorrendjének meg-

határozása is. Alapelvként, úgy gondolom, el kellene fogadnunk, hogy a leg-gazdaságosabban gépesíthető kultúrákban kell a gépesítés ütemét meggyor-sítani. Olyan növényeknél, amelyeknél a feltételek biztosítása hosszabb időt vesz igénybe, mint pl. a paradicsomnál, az ütem mérsékeltebb lehet. A gépesí-tett technológia egyes elemeinek bevezetése, mint pl. a szakszerűbb trágyázás, vegyszeres gyomirtás, a rendszeres növényvédelem, sűrűbb ültetés, öntözés és mindenekelőtt a fóliás palántanevelés, tehát mindaz, ami a nagy termések eléréséhez és a szedés jobb ütemezéséhez szükséges, már a gépesítés előtt bevezethető. A nagy termések eléréséhez komoly segítséget jelentenek azok a tapasztalatok, amelyeket a Csányi Állami Gazdaság ebben a témában szerzett.

A palántanevelés új alapokra való helyezésének egyébként más jelentő-sége is van. Bázisa lehet a piacra való termesztés fejlesztésének. A nagylég-terű, technikai fűtéssel ellátott palántanevelő berendezések ugyanis, a palánta-nevelésen kívül elő- és utóhasznosításra egyaránt alkalmasak, mert légtérük minden hajtatott növény számára elegendő. A palántanevelés utáni időszakra találtunk egy olyan kultúrát is, amely későn, még paprikapalánták után is gazdaságosan beiktatható, a konzervuborka hajtatást. Gazdaságosságát, a nagy termések és az idénytől független magas árak biztosítják. Helye a me-gyében a fent vázoltak értelmében, a konzervipari palánták után gazdaságosan biztosítható.

Elő- és utóhasznosítással a palántanevelés állandó költségei jelentősen csökkennek, de a hagyományos palántaneveléshez viszonyítva alacsonyabbak az üzemelés költségei is. Megszűnik a trágyatalp, az ablakmozgatás, a tömlő-vel való öntözés, a palántanevelés csaknem minden munkája gépesíthető — még a tápkockás palántanevelés is — olyan gépesítéssel —, amelynek költség-csökkentő hatása is tekintélyes. Mindez lehetővé teszi, hogy a szabadföldi korai piaci termesztés bázisa is növekedjék, hiszen a koraiság fokozásának legáltalánosabb eszköze a korai, esetleg tápkockás palánták előállítás.

A palántanevelés új alapokra helyezésével ma a legtöbbet tehetjük a piacra való termesztés fejlesztése érdekében. Ebben az ágazatban ugyanis a szántóföldi gépesítés üteme sokkal lassúbb lehet.

Van még egy területe a zöldséggel való ellátásnak, ahol sok a tennivaló, ez azonban már nem a termelési tevékenység területére esik: a kereskedelem, elsősorban a nagykereskedelem.

Ha figyelemmel kísérjük ugyanis a termelői és fogyasztói árakat, azt láthatjuk, hogy közel 100% a különbség a kettő között. A termelés és a keres-kedelem tehát azonos mértékben vesz részt a fogyasztói árak kialakításában. A kereskedelmi tevékenység jobb megszervezése, műszaki színvonalának eme-lése mind hozzájárulhat az értékesítési költségek csökkentéséhez. Nem csu-pán közvetlenül a költségek csökkentésével, hanem a megtermelt áru értéke-sítési hányadának növelésével is. Az ilyen irányú fejlesztési tevékenység a

kiskereskedelembe kerülő áru minőségének, értékének növeléséhez is hozzájárul.

Úgy vélem, hogy a zöldség-nagykereskedelem tevékenységének javítása is termelői érdek, hiszen az áru minőségének javulása a megtermelt, de elpusztult zöldség arányának csökkenése és a kereskedelmi tevékenység költségeinek mérséklése termelői érdek. Ezt az érdekét a termelő a közös vállalaton belül is csak akkor tudja érvényesíteni, ha képviselői olyan mértékben ismerik a kereskedelmet, hogy a fejlesztésben hatékonyan részt tudnak venni.

Utoljára, de nem utolsósorban szeretném megemlíteni, hogy a fejlesztés egyik szellemi bázisa a közvetlen és rendszeres szaktanácsadás is egyre fokozódó szerepet játszik a zöldségtermesztésben, és nemcsak a legújabb eljárások elterjesztésében, hanem fejlesztési koncepciók kidolgozásában, s a gyakorlatba való átültetésében is. A szaktanácsadás nagyobb mértékű igénybevétele a megyében is minden bizonnyal meggyorsítaná és kevesebb kitérő nélkül terelné helyes irányba a fejlődést.